

ХОЗИРГИ ЗАМОНАВИЙ РАДИОЭШИТТИРИШ МУАММОЛАРИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8017219>

Турсунова Нафиса Тоштемировна

*Ўзбекистон журналистика ва оммавий коммуникациялар университети
Халқаро ва аудиовизуль журналистика факультети катта ўқитувчиси*

Аннотация.

Ушбу мақола замонавий радиозшиттириш соҳасида айниқса долзарб бўлган, узоқ муддатли ва тизимли ечимларни талаб қиладиган ва келгуси бир неча йил ичида ҳал қилиниши мумкин бўлган долзарб масалаларни очиб беради.

Калит сўзлар.

радиозшиттириш, аналог радиозшиттириш, Дижей, юқори сифатли нутқ, диктор, тижорат радиоси, ахборот, фон радиоси.

Замонавий дунёда телевидение, интернет ва бошқа компьютер технологияларининг роли жуда тез ўсиб бораётганига қарамай, радиозшиттириш ахборот, ўйин-кулгининг ажралмас қисми бўлиб қолмоқда, умуман олганда, шахсга ҳиссий ва психологик таъсир қилиш воситаси. Кўпгина радиостанциялар у ёки бу тарзда ўз тингловчиларига янгиликлар, турли услуб ва йўналишдаги мусикаларни, реклама блокларини, одамларнинг оқилона ва мантиқий-оқилона онг сегментларини тўлдиришни таклиф қилади, атрофдаги воқеликни идрок этишга сезиларли таъсир кўрсатади. Ҳождларни шакллантириш орқали радио оммавий характер, инклюзивлик ва қулай фойдаланиш хусусиятларига эгаллик қилади, одамларни янги билимлар билан тўйдиради. Радио умуман шахсни эстетик ва ахлоқий қуриш воситаси бўлиши мумкин.

Радиозшиттиришнинг одамга жиддий психологик таъсири, асосан, ахборотни эшитиш, эшитиш идрокига қаратилганлиги билан боғлиқ. Радио умуман инсон тасаввурига таянади. У ассоциатив ҳиссиётлар орқали онгни бошқаришга қодир. Шу билан бирга, радиозшиттиришнинг кўринмаслиги унинг ноқулайлиги эмас, балки унинг ижобий характеристикаси бўлиши мумкин. Бунинг сабаби шундаки, радио одамни ўйлашга, тасаввур қилишга мажбур қилади. Айнан шу оддий сабабга кўра радиозшиттириш телевизорга нисбатан анча ақлли.

Маҳаллий радиоэшиттириш бугун хилма-хиллиги билан ажралиб туради. Шу оддий сабабга кўра, у, ҳар қандай оммавий алоқа канали учун аниқланган қийинчиликларга дуч келади, аммо радиоэшиттиришнинг ўзига хос хусусиятлари радиоэшиттириш соҳасидаги етакчи мутахассислар муаммолар мавжуд бўлган муайян соҳаларни аниқлайдилар.

Мутахассисларнинг паст малакаси масаласи кўриб чиқадиган бўлсак, Бу табиат муаммоси радио дикторлари дижелар билан алмаштирилган пайтда пайдо бўлди. Улар кўпинча нутқда жаргондан фойдаланадилар, стилистик ва нутқ хатолигига йўл кўядилар. Бу жоҳиллик ёки бепарволик туфайли содир бўлади. Агар сиз ўйлаб кўрсангиз, радио-бу бир кишининг жанри ёки маълум бир радио шахсияти. Ўзбекистон радиоси тарихида янги билимларни етказишга ёки тингловчи тасавурида образ шакиллантиришга қодир шахсият бўлган кўплаб истеъдодли дикторлар бўлган. Ўз-ўзидан, дикторларнинг эшиттиришдан кетиши журналистлар ва тингловчилар томонидан ноаниқ қабул қилинди. Кўпчилик эфирга узатишнинг бу ёндашувини унинг учун йўқотиш деб ҳисоблаб, истеъдодли дикторлар ўтмишга айланиб бораётганини ва улар билан бирга юқори сифатли радиоэшиттиришни айтишди. Замонавий мутахассисларнинг таъкидлашича, бу радиоэшиттиришда катта ютуқ бўлган. Шунга қарамай, дикторларнинг эфирдан чиқиб кетиши асосан жамиятда радио маданияти муаммосини яратди. Санкт-Петербург Давлат университети журналистика факултети радио ва телевидение кафедраси ўқитувчиси Владимир Осинский шундай дейди: "албатта, диктор ўрнига журналист-бу аниқ ортиқча.

Аммо ҳамма журналистик фаолиятнинг асоси сўз эканлигини унутди ва улар барча каналларда: Марказий, маҳаллий, ЭФМ станциялари ҳақида гапирмаса ҳам, ҳозирги ғийбатни олдилар."Яна бир нуқтаи назар, тил биз яшаётган ва ишлаётган даврга мос келиши керак деб ҳисоблайди. Куруқ ва ҳиссиётсиз гапирадиган мусиқа бошловчиси машҳур бўла олмайди. Шунга қарамай, ўзбекс тилининг кўплаб мутахассислари, шунингдек нутқ стилистикаси, замонавий радиода ўтказиб юборилган хатолар муаммоси жуда долзарб ва ечимни талаб қилади. Масалан, Ленинград радиосидаги понарама дастурида кўп йиллар давомида ишлаган Зоя Устинованинг айтишича, ёш ва бақувват одамларнинг замонавий радиога келиши жуда яхши, аммо улар рус тилида етарли малакага эга бўлишлари жуда муҳимдир. тил, нутқ услуби, уларнинг сўзларини тинглаш. хатолар ва уларни тузатишга ҳаракат қилинг. Тарихий ўтмишда радио дикторларини танлаш жуда

жиддий эди. Бу радио асида маълумот узатишнинг ягона усули бўлганлиги билан боғлиқ эди.

Шу муносабат билан, бундай лавозимга даъвогарлар юқори даражадаги эълон маҳоратига эга бўлишлари керак эди, улар бугунги кунда журналистика тарихида қолган шахслар эди. Ушбу соҳада жуда паст маълумот муаммоси, шунингдек, радиода дижейларнинг деярли йўқлиги кўп жиҳатдан ўзбек тили ва замонавий радиода саводли нутқ муаммосининг мавжудлигига имкон берди. Ҳозирги кунда радиода журналист ва дижей касби жуда обрўли. Шунинг учун мактаб битирувчилари профессионално замонавий бошловчи бўлиш учун журналистика факультетларидаги олий ўқув юртларига ўқишга кирадилар. Айнан шу соҳада жиддий муаммолар юзага келади – журналистика факультетида фанлар ўқитилмайди ва талаба радиода дижейнинг касбий фаолияти учун зарур бўлган билимларни олмайди.

Амалда журналистика факультетларининг ўқув жамоаларида бир вақтнинг ўзида ўзбек нутқининг назарий тушунчалари ва қоидалари, шунингдек уни радиоэшиттириш доирасида ишлатиш жиҳатлари билан таниш бўлган мутахассислар йўқ. Кўпгина тадқиқотлар шуни кўрсатадики, нодавлат радиостансияларнинг самарали ва сифатли ДЖларини ишлаб чиқармайди. Масалан, Коммерсант-Моне ўз материалларидан бирида ижодий ишчиларни тайёрлашда энг мос деб ҳисобланган таълим муассасалари рўйхатини тақдим этади. Ҳаляти, бу рўйхатда Санкт-Петербург Давлат университети учун жой йўқ эди. Аммо улар ГИТИС, ВГИК, Литовчин Давлат телевидение ва радиоэшиттириш институти, Санкт-Петербург кино муҳандислари институти, шунингдек Владимир Познер мактаби ва мустақил радиоэшиттириш жамғармасини эслатиб ўтадилар. Шунга карамай, радиоэшиттириш соҳаси юқори малакали мутахассисларга жуда муҳтож бўлишига карамай – бу билан бевосита боғлиқ бўлган ихтисослашув Россия Федерациясининг олий ўқув юртларида ҳали пайдо бўлмаган. Профессional бозорда журналистика факультетлари битирувчиларининг ярмидан кўпи малакаси пастлиги сабабли ишга жойлаша олмаслик тенденцияси мавжуд.

Шунга карамай, иш берувчиларнинг ўзлари томонидан бундай ихтисосликни яратиш ғояси самарали эмас деб ҳисобланади ва радиоэшиттириш бўйича мутахассисларни тайёрлаш тизимида ўз ўрнини топмайди. Бироқ, кўпчилик иш берувчилар ҳали ҳам ўзларининг Диже-лари орасида яхши маҳорат ва катта иш тажрибасига эга бўлган мутахассисни кўришни хоҳлашади. Шунга карамай, журналистика, филология ёки театр

мутахассислари дипломига эга бўлган олий ўқув юртлари битирувчилари касбда амалга оширилмайди, чунки улар катта тажриба ва амалиётга эга эмаслар.

Шундай қилиб, бу соҳада яна бир муаммо бор – иш изловчилар ва иш берувчилар ўртасидаги зиддият. Биринчиси, иш берувчиларнинг талаблари ҳаддан ташқари оширилганлигини тушунади ва радиостансиялар аллақачон моддий ва таълим характеридаги қўшимча инвестицияларни талаб қилмайдиган аллақачон ташкил этилган мутахассисларни топишга ҳаракат қилмоқда. Бундан ташқари, ушбу йўналишда яна бир муаммо мавжуд – Дижейлар учун уларнинг касбий фаолияти давомида ишлатилиши мумкин бўлган нормалар ва талабларнинг ягона тизими мавжуд эмас.

Кўпинча Дижейлар ҳеч бўлмаганда баъзи услубий тавсиялар ёки профессионал кодни билмасдан ўз хавф-хатарлари билан ишлайди. Радиостансияларнинг техник мутахассисларининг таъкидлашича, замонавий Дижеларда нафақат нутқ қобилиятлари, балки техник билимлар ҳам йўқ. Муаммо шундаки, кўп одамлар матн муҳаррирлари, овозли дастурлар билан таниш эмаслар ва бу усқунанинг ишдан чиқишига, трансляция учун қимматли вақтни йўқотишига олиб келади.

Яна бир муаммо-мамлакатда аналог эшиттириш тизимлари учун частота ресурсларининг етишмаслиги. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари томонидан телевизион эшиттириш учун маҳаллий радиоканаллар томонидан назарда тутилган ҳисоблагич ва дециметр тўлқин диапазонларида жуда кўп каналлардан фойдаланишга чекловлар мавжуд. Бундан ташқари, баъзи рухсат этилган телеканаллар бошқа хизматларнинг ишлаши учун ажратилган. Частота диапазонларини, учинчи авлод мобил алоқаларини тақсимлашда устуворликларни қайта кўриб чиқиш керак. Ҳозирги кунда ер усти телевизион ва радиоэшиттириш тармоғининг частоталарини режалаштиришдаги асосий масалалар маълум бир ҳудудда ер усти трансмиттерлари сонини кўпайтириш тенденцияси мавжудлиги билан боғлиқ. Бу, айниқса, йирик шаҳарлар учун тўғри келади. Шу билан бирга, аксарият трансляторлар метр тўлқинлари ичида каналларни тақдим этишни талаб қилади.

Барча каналлар аллақачон тарқатилганлиги сабабли, биз частота каналларини бирлаштириш амалиётига келишимиз керак. Гарчи бу амалиётга жаҳон радиоэшиттириш тизимида рухсат берилмаган бўлсада. Бу шуни англатадики, қўшни ва ойна каналлари мавжуд. Частоталар диапазонида самарали эшиттириш фаол ва етарлича ривожланган

режалаштириш орқали осонлашади. Бир ҳудудда трансмиттерлар сонини кўпайтириш истаги ушбу ҳудудда эшиттиришни ташкил қилишнинг иложи йўқлигига олиб келади. Тармоқни оптимал режалаштиришга янада мураккаб ва кучли каналларда кам қувватли трансмиттерларнинг узатилиши ҳам тўсқинлик қилади. Бундан ташқари, аналог эшиттиришни бошқариш жуда қиммат, шунинг учун рақамли эшиттиришга ўтиш жуда муҳимдир.

Информативлик масаласи, ҳозирги кунда, ахборот маконида сезиларли ютуқлар мавжуд бўлишига қарамай, радио тўлқинларининг ахборот мазмуни масаласи ҳал қилинмаган. Кўпгина тижорат радиостансияларида, қоида тариқасида, интернетда янгиликларни қайта ишлайдиган ва қидирадиган мутахассислар йўқ. Кўпинча бундай радиостансиялар интернет-ресурслардан фойдаланадилар, бу ерда янгиликлар аллақачон мавзу бўйича танланган ва стилистик жиҳатдан тақдимотнинг тўғри усулини ифодалайди. Бу муаммо Москва Садоси, Россия радиоси, Маяк каби радио бозорининг "йиртқич ҳайвонлари" га тегишли эмас.

Радиоэшиттиришни бошқа оммавий ахборот воситалари томонидан алмаштириш муаммоси. Бу масала, айниқса, охириги асрнинг охирида, бу асрнинг бошларида кескин эди. Ушбу даврда тижорат радиостансиялари мусиқа эфирга узатишни бошлаган тенденция мавжуд. Ўша пайтда радио тингловчини телевизорда намойиш этилмайдиган ҳамма нарса билан таъминлай олмаётгандек туюлди. Шунга қарамай, радио тингловчилари сони пасаймади, лекин ҳатто тез ўсди. Кўп социологик тадқиқотлар радио эканлигини кўрсатади, гўё, бир шахснинг иш фаолиятининг бир қисми, унинг фон ҳосил. Бундан ташқари, одамлар автоуловчилар, сартарошлар, шунингдек монотон иш билан шуғулланадиганлар учун радио тинглаш яхши эканлигини таъкидлашади. Радио эшиттириш воситаларидан келиб чиқадиган маълумотларни тингловчи томонидан осонгина филтрланишига хисса қўшади ва телевизордан фаркли ўларок, унга фақат керакли маълумотларни олиш осон. интернет ва телевидение пайдо бўлишига қарамай, радионинг рақобатчилари йўқ, чунки у ўз жойига эга.

Шундай қилиб, биз кўриб чиқаётган барча муаммоларни икки гуруҳга бўлиш мумкин – тизимли ва узоқ муддатли ечимни талаб қиладиган, шунингдек, осонликча ҳал қилинадиган муаммолар. Радиоэшиттириш муаммоларини турли мутахассисларнинг саъй-ҳаракатлари билан ҳал қилиш мумкин, аммо радионинг бошқа оммавий ахборот воситалари томонидан кўчирилишининг бундай долзарб муаммоси, бизнингча, мавжуд эмас, чунки тингловчилар сони тобора ўсиб бормоқда.

ФҶЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТ:

1. Абдулина, Д. С. замонавий радиоэшиттириш муаммолари / Д. С. Абдулина. - Матн: тўғридан-тўғри // ёш олим. – 2017. – № 13 (147). - Пп. 718-721. - УРЛ: <https://moluch.ru/archive/147/41331/> / (кириш: 07.05.2023).
2. Засурский Н.М. Россияда оммавий ахборот воситалари тизими. 2013. 259с.
3. Ружников В. Н. Замонавий радиоэшиттириш хақида // замонавийлик оралиғида. М., 2005. 258с.
4. Шерел А. А. Радиоо журналистика.: Тадқиқотлар. Қўлланма-М.: МСУ, 2010.- 145 п.